

Religionsfilosofi 2

Hume och religionen

DAVID HUME
1711-1776

- ❖ Skeptisk filosof – ateist eller agnostiker?
- ❖ Religiösa trosföreställningar behövs inte — vare sig för vetenskapens eller moralens skull
- ❖ **Varför religionsfilosofi?**
Befria mänskligheten från vidskepelse och fördomar
Förstå religiösa trosföreställningars ursprung och funktion

Hume om religiösa föreställningars grund

Religionens naturhistoria
(1757)

Är religiös tro naturligt?

Religiositet är **inte** en **primär** eller ursprunglig mental inställning – ingår inte i människans naturliga konstitution som ett anlag, en drift, ett behov etc

Religiösa föreställningar är mycket vanligt förekommande, men inte totalt universella. Det finns individer (och t.o.m. hela folk) som aldrig utvecklar sådana föreställningar.

Gudstrons ursprung

- ❖ Gudstron uppstår sekundärt ur människans naturliga intresse för ”de skiftande och motstridiga skeendena i människolivet” – födelse och död, sjukdom, krig, oväder, naturkatastrofer osv
- ❖ Sådana händelser väcker djupa känslor, vilka sedan projiceras på övernaturliga väsen (gudar och högre makter) som identifieras som de okända och osynliga orsakerna till händelserna

Projiceringsen sker i ett försök att bättre hantera och kontrollera tillvaron, genom att behaga de krafter som råder över liv och död.

En känsloprojicering bortom förnuft

- Religiösa trosföreställningar har inte sitt ursprung i filosofiska argument eller andra typer av rationellt grundade resonemang.
- Förnuftet ("reason") sysslar med relationer mellan *idéer* i analyser och slutledningar.
- Religiositet bygger på sinnlig erfarenhet – direkta **intryck** av skeenden i verkligheten omkring oss.
- Dessa intryck väcker i sin tur andra intryck, känslor, som projiceras på övernaturliga väsen.
**Jag är rädd för åskan.
Åskguden är farlig och arg.**

Religionens ursprung

Religion och negativa känslor

Flertalet gudar är skapelser av människors fruktan, ångslan, ångest och tungsinne

Mot idén att religiositet skulle vara förbundet med särskilt "fina" känslor, t.ex. av vördnad för livet.

Från polyteism till monoteism

- ◆ **De tidigaste religionerna var polyteistiska.**
- ◆ **Övergången till monoteism sker inte pga rationella insikter utan "i en anda av smicker och kryperi" – när en gud höjs över alla de andra.**
- ◆ **Ett mellanled i utvecklingen från poly- till monoteism är monolatri = dyrkan av endast en gud, som favoriseras**

Hur kommer man från polyteism till en förfinad (filosofisk) teism*?

** Tron på en enda gud, som är osynlig, världens skapare, upprätthållare av världsordningen och absolut fullkomlig = det klassiska gudsbegreppet i religionsfilosofi*

Människor upplever kval och oro över hur de på bästa sätt skall lovprisa guden, som de dyrkar, för att blidka och behaga denne.

Det uppstår en konkurrens där de försöker överträffa varandra i att "blåsa upp sin gudoms heders-titlar".

"Sålunda fortskrider de, tills de slutligen når oändligheten själv, bortom vilken det inte finns något vidare fortskridande"

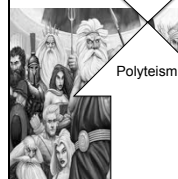

Inte heller teismen, trots att den involverar en mer "s sofistikerad" gudsföreställning, är grundad på förnuft. Precis som annan religiös tro utvecklas den, enligt Hume, ur "den mest vulgära vid-skepelses kval och farhågor".

Den skiftande tron

Teism

Polyteism

- "de religiösa principerna uppvisar ett slags flöde och återflöde i det mänskliga medvetandet" – från avgudadyrkan till teism och tillbaka till avgudadyrkan
- Hume menar att den religiösa tron är instabil och föränderlig pga inre konflikter hos människor.
- Behovet att ha begripliga och begränsade gudar, eller bilder av gudar, eller ett slags halvgudar eller mellanväsen, leder till att den "rena" teismen urholkas.
- T.ex. helgonkult eller tillbedjan av jungfru Maria.

"Om underverk" (1748)

Har vi någonsin skäl att tro på berättelser om underverk?

Källor till tro

- ◆ Berättelser om underverk som grundvalar för religiösa trossystem
- ◆ "Den gudomliga uppenbarelseens sanning" via heliga skrifter och religiös tradition.

Hur bör man förhålla sig till påstådda underverk?

Jesu uppståndelse som grund för kristen tro

- Uppstod Jesus från de döda?
- Uppgifter om detta och andra underverk skiljer sig inte principiellt från andra typer av vittnesbörd och bör, enligt Hume, behandlas på samma sätt.

Egen erfarenhet och andrahandsuppgifter

Egen erfarenhet via sinnena är generellt en **säkrare källa till kunskap** än andrahandsuppgifter.

Anledningen till att vi överhuvudtaget har någon tilltro till andras vittnesbörd är **upptäckter** vi har gjort genom erfarenhet:

Samtidigt är vi i vårt vanliga liv **beroende** av – och har stor **nytta** av – andra människors vittnesbörd.

- ① Minnets relativa pålitlighet – även om det är långt ifrån ofelbart
- ② Generell böjelse för sannfärdighet hos människor – även om den är långt ifrån fullkomlig

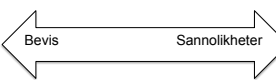
Bedömning av vittnesbörd

PRINCIP "En vis man anpassar (...) sin tilltro till beläggen"

Erfarenheten skall alltid vara den yttersta måttstocken

- **I hur hög grad överensstämmer uppgiften med tidigare erfarenhet?**
- **Är våra tidigare erfarenheter enhetliga eller varierande?**

Grader av tilltro och tidigare erfarenhet

- Om den tidigare erfarenheten är **enhetlig** ----- X har alltid åtföljt Y (vid alla observationer eller experiment) -----då har vi ett "fullgott bevis" för och kan med "den högsta grad av säkerhet" dra slutsatsen att X kommer att åtfölja Y igen.
- Om den tidigare erfarenheten är **varierande och innehåller motstridigheter**, då kan vi bara laborera med sannolikheter: Vilken möjlighet får mest och starkast stöd?

Under och det förunderliga

- Hume gör en distinktion mellan underverk och **det (blott) förunderliga** – någonting mycket **ovanligt, sensationellt, enastående** etc.
- Det förunderliga väcker förundran och kan vara svårt att förstå, men uppfattas ändå som **empiriskt möjligt**.

Humes definition av "underverk"

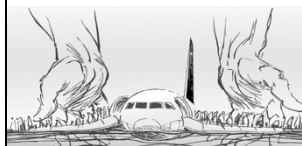
"Ett under är ett brott mot naturlagarna"

Preciseras i fotnot 3:
"en överträdelse av en naturlag genom en särskild viljeyttring från Gudomens sida eller genom någon osynlig agents mellankomst"

Naturlagarna bygger på en "fast och oföränderlig erfarenhet".

Ett underverk är en händelse som är erfarenhetsmässigt – empiriskt – omöjlig.

En högre makt ingriper och upphäver "den normala ordningen" i naturen.

Underverk är otroliga i sig

"eftersom en likformig erfarenhet utgör ett bevis, har vi här ett direkt och fullständigt *bevis*, härrörande från faktumets natur, mot varje underverk"

Generellt har vi inga goda skäl att tro på underverk och bästa tänkbara skäl att inte tro på dem

I specifika fall

Maxim "Inget vittnesbörd är tillräckligt för att fastställa ett under, med mindre än att vittnesbördet är sådant att dess falskhet vore ett ännu större under än det faktum det försöker fastställa".

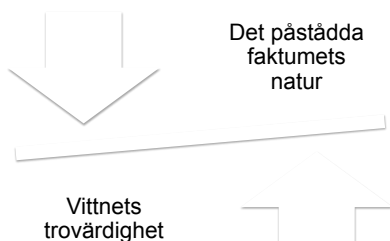
Vad är mest osannolikt?

Förkasta alltid det större undret – det som är mest osannolikt

❖ Att vittnesbördet är falskt?

❖ Eller att ett underverk faktiskt har skett?

Vägning av sannolikheter

- "Om någon berättar för mig att han sett en död människa väckas till liv, överväger jag omedelbart huruvida det är mer sannolikt att han försöker bedra mig eller blivit bedragen eller att det faktum han återger verkligen skulle ha skett".
- "Jag väger det ena undret mot det andra, och fattar mitt beslut efter den överlägsenhet jag upptäckt och avvisar alltid det större undret".
- "Om det vore ett större under att hans vittnesbörd var falskt än att den händelse han återger inträffat, då och endast då kan han erhålla min tilltro".

Teori & praktik

Hume gör alltså med på att det **rent teoretiskt** är möjligt att det skulle kunna finnas fall där det är mest sannolikt att ett underverk faktiskt har skett.

Ett under har aldrig fastställts med fullständig bevisning

Men i praktiken, menar han, har det aldrig funnits tillräckliga belägg för något underverk.

Han ger 4 skäl för detta påstående.

1 Vittnesbördets status: osäker

Det finns inget exempel i historien på ett underverk som bestyrkts av ett tillräckligt antal pålitliga människor på ett sådant sätt att man kan vara fullständigt säker på att vittnesberättelserna är korrekta.

Har vittnena....

SUNT FÖRNUFT, UTBILDNING, LÄRDOM
av sådan art att man kan vara säker på att de inte är offer för villfarelser?

MORALISK INTEGRITET
som gör att man kan vara säker på att deras avsikt inte är att bedra?

ETT RYKTE AV EN SÄDAN ART
att de skulle ha mycket att förlora om de ertappades med lögn?

REDOVISAT (PÅSTÄDDA) FAKTA
"på ett så offentligt sätt och i en så fredad del av världen att ett ertappande vore oundvikligt"?

#kontexten

2 Häpnad och förundran

Det finns en tendens i den mänskliga naturen till häpnad och förundran som ofta leder oss till att anamma orimliga uppfattningar.

Vi finner en sorts nöje eller tillfredsställelse i att bli tagna av häpnad och gapa av förundran.

Förnuftet slår slint

① Den angenäma känslan gör att vi accepterar (berättelsen om) underverket på basis av "själva den omständighet som borde upphäva hela dess auktoritet" - nämligen att den/det strider mot (all) tidigare erfarenhet.

② Religiösa demagoger kan bli frestade att utnyttja denna mänskliga benägenhet i syfte att befrämja en "helig sak" - tron och dess spridning och förankring - och medvetet lägga fram falska historier om underverk.

3 Barbari

Berättelser om underverk förekommer framför allt hos "okunniga och barbariska folk", som inte är sofistikerade nog att ifrågasätta auktoriteter och upptäcka förfalskade vittnesutsagor.

4 Religion mot religion

Varje religion hävdar giltigheten hos sina egna underverk gentemot andra religioners underverk. Det finns således en motstridighet mellan olika religioners vittnesuppgifter om underverk som undergräver dessa vittnesuppgifter.

THE BLUE BUTTON IS TRUE
THE RED BUTTON IS FALSE

- "Varje underverk som påstås ha gjorts inom någon av dessa religioner(...) har haft det direkta syftet att stadfästa det system det tillskrivs och har därför samma kraft (...) att kullkasta varje annat system".
- "I och med att det förintar ett rivaliserande system förintar det också trovärdigheten hos de under genom vilka det systemet stadfästes, varför de olika religionernas under kan anses vara motstridiga fakta och de (...) indicier som talar för dessa under motsäger varandra".

Att diskutera

Avslutningsvis säger Hume angående kristendomen att "ingen förnuftig person kan tro på den utan under".

Är Humes dom för hård?

"Blotta förnuftet är otillräckligt för att övertyga oss om dess sanningsenlighet, och den som av *tron* letts att ansluta sig till den är medveten om ett under inom (sig) själv som kastar alla (...) förståndsprinciper över ända..."